

ABLAK

A RENDRŐL

BORDÁS GYŐZŐ

Panaszkodik az idősebb fiam: „Mióta anyu kórházban van, nincs rend a lakásban.” Igaza van. Azóta mintha lassan minden elmozdult volna a helyéről. Pedig áll minden, ahogy eddig is, csak semmi sem kerül pontosan úgy vissza, ahogyan volt. Mintha a tévé szellemképe telepedett volna rá a lakásra. Az előszobafal zsúfoltabb, a cipők, ahogy kibújtunk belőlük, a nappali székén az ott felejtett pulóver, a gyerekszobában szanaszét a füzetek. Pedig rakodunk. Csak nem mindennek találjuk meg a helyét, a ruhát meg csak gyürkéljük, gyömöszörljük. Még a szekrény sem akar engedelmeskedni, úgy szót fogadni, mint eddig.

Anyám jön, aki ösztönösebben érez rá, mit hová kell tenni, aztán kitakarítja a lakást, ebédet főz, most meg éppen a konyhában vasal. Az imént láttam, miként válogatta szét a vasalnivalót, előbb nagyság, aztán meg szín szerint is. Emlékszem, otthon is így csinálta, pontosabban ő már a teregetésnél különválasztotta az egynemű darabokat. Előbb a kikeményített lepedőket terítette ki, amelyek úgy suhogtak a szélben, mint a hattyú szárnya, aztán a paplan- és párnahuzatok következtek, majd a pizsamák, ingek egészen a zoknikig. Szín szerint pedig a fehérektől a halvány kéken keresztül a sötétebbekig. Még a konyharuhák zínskáláját is megtalálta, s véletlenül sem történhetett meg, hogy az azonos fajtából kisebb kerüljön a nagyobb elé. Minden darabot feszesen, s nem csak úgy odalökve csíptette föl a verandánk drótjára. Nem is lógott az a száradó ruha, hanem éppenséggel állt, szinte vetekedve a gang előtti virágágyások kardvirágaival tartásban és színben is. Szóval még a keddi nagymosás napján sem volt tarkaság az udvarunkban. Horovitzné nemegyszer csoszogott át, szegény, a szomszéd utcából, hogy megcsodálja ezt a látványt, ezt a csendéletet. – Ilyet még a villachi cselédekkel sem tanítottunk, pedig azok a lányok még pukedliztak is, ha kihozták délután teáncat a kerti asztalunkhoz – mondogatta. Majd harminc év távlatából hallom a szavait, s úgy tűnik, a mosott ruhának ezekben

a gazdag úri lakokban sem volt becsülete. A még vizes ruhára majdnem úgy tekintettek, mint a szennyesre. Csak amikor kikerült a vasaló alól, akkor nyerte vissza a rangját. Mint ahogy a virágok gumóját sem tartják sokra, csak a már virágba borult és illatozó kertet.

Anyámnak pedig, emlékszem rá, külön szennyeskosara volt a fehérneműnek és külön a színes ruhának is. És nem holmiféle beteges pedantéria vezérelte, legalábbis én nem ezt éreztem, hanem a rendszeretet. Olyan természetes volt ez is otthon, mint a konyha naponkénti fölmosása, a szombati kilincsfényesítés vagy a havonkénti nagytakarítás minden bútordarab kötelező elmozdításával. Meg a hosszú és széles gang hetenkénti fölmosására is jól emlékszem, mert ez már a mi dolgunk volt, s amitől csak a fagy mentett meg bennünket.

Szóval, anyám most a radiátorokról lekapkodott, a gyűrődéstől szinte összezsugorodott ruhát vasalja, amelyet a gép sem mosott a legfehérebbre, mert elfelejtettem a fehérítőt belötyyíteni a masinába. Így ez a nagy halom inkább göncre, mintsem ruhára hasonlít. Látjuk ezt mindketten, de szó nem esik róla, anyám nyilván tapintatból hallgatja el.

Míg tart az esztétikának e nem is rövid gyakorlása a párát eregető vasalóval ott a konyhában, festő barátom érkezik meg, akivel elugrunk egy régen látott ismerősünkhöz. Rajzokat válogatunk egy készülő kötethez. Nézegetjük a fekete táskából előbújó levél nagyságú képeket, de tekintetem minduntalan a falra vetem. Mert ott még jobb képek lennének? Nemcsak azért. A képtárakban sincsenek ilyen mintaszerűen elrendezve a festmények, mint ezeken a falakon. Dehogy lógnak! Állnak itt a képek, még hozzá mindegyik a maga legjobb helyén. Pedig nem zsinórral mérte be őket tulajdonosuk, mint képtárakban teszik, hol a keret alsó, hol pedig a felső széléhez igazodva. Szétszórtan vannak elrendezve, mondom jobb szó híján, följebb is, lejjebb is a fal képzeletbeli vízszintes középvonalától, meg csoportosan is, mint a hortenziabokor virágai, de úgy, hogy érezni: ennek a különös egyensúlyban levő egységnek a megteremtésében láthatatlan erővonalak munkálnak. Tudom, majd három évtizeden át alakult, alakulgatott ez a szoba – meg az a másik három is, amelyekbe most csak képzeletben nyitok be –, míg kialakult. De most olyan, mint egy kristály. És mitől lett ilyen? Mert a sötétebb tónusú képek a teraszajtóval és a nagy üveglablakkal szemben vannak, a világosabbak pedig a szoba zugában. A többfigurásak a fal közepén, a portré jellegűek pedig a széleken. A házigazda, aki a képeket ide felaggatta, tudta, hogy elsősorban a látványra kell ügyelnie, és érezte azt is, hogy a hatást elsősorban a szín- és fénykülönbségek adják. Mondjam-e, hogy ebben a szobában is „csak” egy festő képei vannak? És mindez érzéssel, fegyelemmel és nem kis szigorral felrakva. – Láttad, hogy állnak azok a képek – mondja kijövet a barátom. Mondata nem kérdő, ha-

nem kijelentő. – Láttam – válaszolom kurtán, nem részletezve mindezt, amit itt elmondtam, mert tudom, ő erről még többet is tudna mondani, de mi már csak így vagyunk, hogy félmondatokból is megértjük egymást.

Mire hazaérek, a tálalón tornyokban áll a kivasalt ruha. Most már csak be kell sülyeszteni őket a szekrénybe. Meglesem, hogy csinálja ezt a hozzáértő.

A DOKTOR ÚR KÁROMKODÁSÁRÓL

– Meg vannak elégedve az új doktor úrral? – kérdezem a fürdőpark langyos őszi melegében sütkérező betegetől.

– Ó, nagyon aranyos a doktor úr, alaposan megvizsgál mindenkit, beszédes is, meg mindig itt van a rendelőben, még itt is alszik – mondja a kockás kendős középkorú nő, s mondaná nyilván tovább is, ha szavába nem vágna a mankóját a lába között tartó unott tekintetű férfi.

– Itt alszik, mert még nem kapott lakást.

– Hagyja csak, majd kap – folytatja a nő –, ha mindenki kap, ő is kapni fog, de mondja, magának mi a baja?

– Nekem? Semmi – válaszolom.

– Hát akkor miért keresi a doktor urat?

– A rokonom.

– Ha magának rokona – vág ismét közbe a mankós férfi –, mondja meg nekünk, merthogy éppen erről beszélgettünk, miért káromkodik szerbül a doktor úr?

– Szerbül káromkodik? – kérdezek vissza, de csak hogy időt nyerjek valami épkezláb válaszra, mert, be kell vallanom, mellbe vágott a kérdés.

– Magyarul ízesebben lehet káromkodni – folytatja, szerencsémre, mert időközben alakulgat válaszom. Mondom is.

– Tudják, többnyelvű környezetből jött a doktor úr, gyerekkorában nem magyar gyerekekkel játszott, aztán Zágrábba került az egyetemre... Hát, talán ezért. A betegek, látom, be is érik magyarázatommal, de én nem. Az ízes káromkodásról pedig kovács nagyapám jut eszembe, és már hallom is hangját, amint dühbe gurulva úgy sorakoztatja egymás mellé az aprószenteket, Poncius Pilátust meg azt a magasságot. Pucoltunk is olyankor előle mi, gyerekek, s nem is mutatkoztunk mindaddig, amíg meg nem hallottuk azt a lelke legmélyéről feltörő ohh-ot, ami nemcsak káromkodásának vetett véget, hanem szinte remegő testét is megnyugtatta. Ma már tudom, ennek az indulatszónak valami különös katartikus szerepe volt, mert vele sikerült hirtelen támadt indulatait nemcsak fékezni, hanem le is vezetni. Hogy röstellte volna magát, a szélvihar sebességével feltámadó

gerjedelmét meg a zuhogó káromkodásokat? Nem éreztem. Természetesen tartotta ő is, mi is. Csak azért fohászokodott az Istenhez, hogy ilyenkor ne legyünk a közelében, mert tudta, roppant nehéz keze van.

De ő csak magyarul káromkodott. Persze, hogy is káromkodott volna másként, amikor egy kiló kenyeret sem tudott más nyelven kérni. Meg vasúti jegyet se, jut eszembe, ugyanis egyszer egy ilyen káromkodási roham éppen a vasútállomáson fogta el, amikor Zentára kért jegyet, a jegypénztárnál ülő vasutas pedig nyilván indulatosan szólta ki az ablakocskán: „hogy Sentára, talán”. Én más csak arra a riadt arcra emlékszem, meg remegő kezére, amellyel végül is kinyújtotta a bilétát, miután a káromkodások özönében nagyapám megmagyarázta neki, hogy ő ott született, és nem tehet arról, hogy ezeket a határokat ide-oda tologatják. Ha a lényegét nem is értette meg a vasutas, a többit nyilván igen. Mint ahogy ezek a betegek is megértik a doktor urat.

De a kérdés most számomra az, miért nem anyanyelvén káromkodik az ember? Nem vagyok pszichológus, így hát ebben a problémakörben amatőrnek érzem magam, de foglalkoztat. A káromkodást illetően most eljutok addig, hogy az indulat szüli, vagy a tény, hogy az ember az adott pillanatban nem tudja magát pontosan kifejezni. Bár Spiró György Csirkefej című tragikomédiája is feladta a leckét, miután a színpadon a huligán legalább százötvenszer mondja ki a „baszd meg”-ot. Mit akart ezzel a szó mestere? Meg aztán nem egy értelmiségit is ismerek, akik olyan szabatosan fogalmaznak, hogy akárhogy indítják a mondatot, mindig lapjára esnek, s mégis káromkodással szövik tele.

– Tudod, magyarázta egyszer egyik ismerősöm, egy jól elhelyezett „lófasz” találobb lehet tizenöt méternél. Így igaz. De mi bújik meg mögötte? Jó volna ismerni ennek a kérdéskörnek az irodalmát, meg elolvasni Illyés értekezését, mert, ha igaz, ő ebből disszertált.

Mindennemű irodalom hiányában itt, a fürdőpark rendelőjében nem tehetek egyebet, mint mesélem a rokonomnak: „Azt mondják a betegek, nagyon meg vannak veled elégedve, csak azt nem értik, miért káromkodsz szerbül.”

– Én? Nem is szoktam káromkodni – mondja cseppnyi védekezéssel a hangjában.

– Ha már fölfigyeltek rá, akkor csak szoktál.

– Ha szoktam, szoktam, jebi ga.

Firtatnom sem kell tovább, szokott-e, avagy sem, de most hogy e távoli párbeszéd ismét eszembe jut, arra gondolok, hogy más nyelven káromkodni tudatunk alatt annyit jelent, kevésbé trágárnak, sértőnek, bántónak lenni. A tudatunkban, de a valóságban? Mert én ennek a jelenségnek a fordítottjával is találkoztam már. Akkor hirtelenében a rosszindulat jelét véltem

fölfedezni, pedig nyilván nem az volt. Fölényét akarta érzékeltetni az illető, azt sem hiszem. Csak szokás volna? Nyilván valami tudat alatti mozgatja ezt a fajta, mondjam így, viselkedést. Mint ahogy a félelem szüli az ébrenlé-
tet.

Hogy miért kedvelik ezek és nem csak ezek a betegek a doktor urat, még ha ő nem is a saját, de másnak viszont az anyanyelvén káromkodik is, próbálok most már végérvényesen napirendre térni e dolog fölött. Mert nem képmutató, nem palástolja gondolatait, hanem szókimondón mondja, amit akar, még hozzá a lehető legtermészetesebb módon; mint ahogy latinul dik-tálja a nővérnek a diagnózist. Olyan természetes ez nála, mint mondjuk egy könnyű szülés: megszületett, elvágva a köldökzsinór, szeressétek.

